

VERSLAG DER HANDELINGEN VAN
DE 143e VERGADERING gehouden op
Woensdag 5 November 1930 te Zwolle.

Om elf uur opent de Voorzitter Mr. G. J. ter Kuile de vergadering.

Na een hartelijk welkomstwoord, vooral aan den Commissaris der Koningin, Mr. A. E. Baron van Voorst tot Voorst, deelt de Voorzitter mede, dat na de laatste bijeenkomst bedankt hebben als lid: A. Ph. R. C. Baron van der Borch van Verwolde te Holten, E. Ekker te Hengelo, Dr. E. H. ter Kuile en Mevr. J. W. Korters-Hoogklimmer te Enschede.

Als nieuwe leden worden aan de vergadering voorgesteld: S. J. Horstink, Pastoor te Oldemarkt door E. H. W. Brandt Corstius, J. van Hasselt, Directeur Kon. Stoomboot Mij. te Bloemendaal door den Secr., Mr. A. le Cosquino de Bussy Archivaris der gemeente Amsterdam door den heer K. D. Hartmans, G. Weevers Stous te Hoogezand door Mevrouw Bar.esse Van Utenhove-Immink, de Heer en Mevr. Ds. J. Cramer en B. ten Kate te Raalte door den Secretaris, de Heer en Mevr. Groeneveld-Bos te de Krim door G. J. van Riemsdijk. Bij acclamatie worden deze aangenomen.

Vervolgens herinnert de Voorzitter aan enkele gebeurtenissen die in den loop van het jaar binnen de grenzen onzer provincie hebben plaats gehad. De opening van het Rijksmuseum Twente, waarbij het bestuur vertegenwoordigd was, evenals bij de feesten van het 700-jarig bestaan van Zwolle, waarvan spreker getuige heeft mogen zijn en waaraan de heeren Dr. A. ten Doesschate en de Secretaris hun succesvolle medewerking hebben verleend. Verder deelt spreker mede dat het bestuur zich beraden heeft over de uitgave van de oude stadsrekeningen van Zwolle, reeds gedeeltelijk bewerkt door ons mede-lid, den heer Elte. Het bestuur stelt daarom

voor over deze uitgave onderhandelingen te openen met het gemeentebestuur van Zwolle; de uitgave zal véél arbeid en geld kosten en het bestuur hoopt, dat de financiën geen volstreckte belemmering zullen zijn voor een geleidelijke uitgave.

De vergadering betuigt hiermede instemming en het bestuur wordt ter zake diligent verklaard.

Nog vestigt de Voorzitter er de aandacht op, dat herhaaldelijk aan het bestuur wordt gevraagd om overname van oude publicaties van de Vereeniging. Het bestuur heeft inderdaad een depôt van alle uitgaven, doch er zijn uitgaven waarvan slechts één exemplaar voorradig is, terwijl van tijd tot tijd uitgaven op boedelverkoopingen te voorschijn komen. De Secretaris zou een soort van bureau van vraag en aanbod kunnen aanleggen en het bestuur zal voortaan in de Verslagen en Mededeelingen mededeelen, welke uitgaven gevraagd of verkrijgbaar zijn. In verband hiermede wordt den leden verzocht het bestuur te doen weten wanneer b.v. op verkoopingen uitgaven van Overijsselsch Regt en Geschiedenis onder den hamer komen of anderszins.

Door een samenloop van omstandigheden is deze vergadering vastgesteld op een datum, die juist samenvalt met den hier in Overijssel nog in gebruik zijnden Provinciaalen Dankdag voor het gewas. Enkele leden hebben daartegen bezwaar ingebracht; het bestuur hoopt in 't vervolg daarmede te rekenen.

Op den Monumentendag, gehouden te Arnhem, is de Vereeniging vertegenwoordigd geweest door den heer Hoefler en den Secretaris. Overgegaan wordt nu tot de verkiezing van een lid van het bestuur en wel in de vacature ontstaan door het overlijden van den heer C. J. Snuif. De heer J. J. van Deinse te Enschede wordt als zoodanig gekozen verklaard. De heer Van Deinse brengt een woord van hulde aan de nagedachtenis van den heer Snuif, die zich steeds voor de Vereeniging zoo verdienstelijk maakte en hoopt het voorbeeld van den heer Snuif te kunnen volgen.

XXVII

Mejuffrouw M. G. Snuif te Amsterdam biedt hierop de Vereeniging aan het eerste exemplaar van de werken van wijlen haar vader, een werk dat juist heden van de pers is gekomen. Zij brengt dank aan allen, die hebben medegewerkt dat dit door haar verzorgde werk is kunnen verschijnen. De Voorzitter dankt Mej. Snuif voor deze aanbieding. Vriend Snuif, aldus de Voorzitter, zal door ons niet worden vergeten.

Nadat de bepaling van de plaats waar de volgende zomervergadering zal worden gehouden in handen wordt gelaten van het bestuur, stelt de Voorzitter aan de orde de te houden voordrachten, zooals deze op de agenda zijn vermeld geworden.

Het woord wordt nu verleend aan Mej. M. G. Snuif, die eenige belangrijke mededeelingen doet over de z.g. **Brand-schatting in Twente in de jaren 1688—1689**. Een voordracht die met groote aandacht werd gevolgd en die na afloop met applaus werd beloond. De Voorzitter bedankt de spreekster voor het vele werk en moeite die zij zich hiervoor heeft willen getroosten, en verzoekt beschikbaarstelling van een en ander voor den bundel, welke gaarne wordt verleend.

Hierna werd gepauzeerd.

In de middagvergadering was het woord aan den heer H. J. Moerman die een en ander vertelde over de z.g. esschen. Vele oude dorpen in het N.O. van ons land hebben hun bouwakkers vereenigd liggen in een esch, enk of eng, die ook in Westfalen een kenmerkend element in het landschapschoon zijn. De Duitsche historicus A. Meitzen nam aan dat het land ten Westen van de Wezer tot ver in Frankrijk, dus ook ons land, oorspronkelijk door Kelten bewoond werd in alleen liggende hoeven, **Einzelhöfe**, met rechthoekige akkerstukken er omheen, die wij nu kampen noemen. Meitzen erkent, dat hier en daar in het gebied der afzonderlijke hoeven een ander akkersysteem, dat der esschen, bestond, doch hij meent, dat de afzonderlijke hof regel was en de esch een hier en daar door de Saksers ingevoerde akkervorm. De **Einzel-**

höfe zouden derhalve de oudste vormen van nederzetting zijn en de esschen jonger. Martiny is het daarmee niet eens en betoogt, dat de esschen in ons land, in het Eemsgebied en in Westfalen, één groot eschgebied vormen en er dus van een zuiver **Einzelhofgebied** in deze streken geen sprake is. Ook verdedigt hij de stelling, dat de esschen de oudste veldvormen zijn, en de kampen de jongste

Martiny heeft getracht zijn stelling op alle mogelijke wijze te verdedigen. Overijssel brengt hij echter terloops maar ter sprake, zelfs spreekt hij van deze provincie als een gewest zonder esschen. Daarom zou de heer Moerman het wensche-lijk achten, dat ook deze kwestie hier nader bestudeerd werd, waarom hij gaarne een tiental betrouwbare, uitvoerige kaarten van esschen zou willen reproduceeren, om ze als studiemateriaal toegankelijk te maken. Als voorbeeld toont hij een kaart van de Westfaalsche boerschap Grosz Mimmelage van 1789. Spreker wijst er ten slotte op, dat eerst nauwkeurige kennis van eenige esschen het antwoord kan brengen op de vraag, of er bij ons eschtypen te onderscheiden zijn, of de esschen in den loop der jaren vergroot zijn, welke rol de hoven met hunne akkers in het eschverband spelen.

Bij de bespreking, die op deze voordracht volgde, werd gevraagd, of de vereeniging niet er toe kan medewerken, dat de kaarten van het kadaster gemakkelijker ter beschikking worden gesteld van hen, die er voor wetenschappelijke studie gebruik van willen maken, waarop de heer Van Deirse er op wijst, dat voor het verkrijgen van zulke kaarten wel een weg openstaat.

De heer Schuiling wijst er op, dat ook in Drente de kampen langs de esschen bij de dorpen liggen en toont met enkele voorbeelden aan, hoe buiten het Saksisch gebied de naam esch verdwijnt en daarvoor die van enk in de plaats komt.

De Voorzitter is het met den heer Moerman eens dat er in deze iets gedaan wordt nu er overal zulk een bouwwoede heerscht en er zooveel grond verkocht of verkaveld wordt.

Vervolgens kreeg de heer A. O. van Kerkwijk, directeur van het Kon. Kabinet van munten, penningen en gesneden steenen te den Haag, gelegenheid iets mede te deelen over de munten van Zwolle. Spreker wees er op dat in de 15e eeuw toen de handel en beteekenis van de Overijsselsche steden Deventer, Kampen en Zwolle steeds grooter werden, de verwarring in het muntwezen, zoowel wegens het laag zilvergehalte als door de verscheidenheid der munten steeds toenam, de steden Deventer, Kampen en Groningen, leden van het Oppersticht van den Utrechtschen bisschop, besloten zilveren munten te doen slaan, die in hun steden gangbaar zouden zijn, waartoe Burgemeester, Schepen en Raad van Zwolle consent gaven. Hierop gingen Deventer, Kampen, Zwolle en Groningen 27 October 1488 een dergelijk verdrag aan; thans kon Zwolle, dat in 1488 van Keizer Frederik III het muntrecht kreeg, de overeenkomst mede sluiten, die ten doel had goed geld onder het volk te brengen en, zooals het verdrag vermeldde, „um eendrachticheit ende minlicke scheydinge ende verhandtiringe mit malckanderen onder onsen Burgeren ende Ingesetenen 't onderhouden”.

De munten bij die verdragen vermeld, werden nauwkeurig omschreven, gewicht en gehalte opgegeven.

In 1534 volgde hierop een definitief verbond tot muntslag tusschen Deventer, Kampen en Zwolle, dat onafgebroken voortgeduurd heeft, totdat in 1587 Deventer door het verraad van Stanley weder aan Spanje kwam, en aan het gezamenlijk munten een einde kwam. Zwolle sloeg nu in 1590, los van Deventer en Kampen, zelfstandig munt, en is daarmede doorgegaan, behoudens min of meer lange tusschenpoozen, waarin zij van 't recht van munten op verzoek der Staten-Generaal afzag, tot 1694. In dat jaar gaf zij tegen een jaarlijksche recognitie van 4000 gulden het munten op en er zijn na dien datum nog slechts duiten van 1495—1698 geslagen. Tot 1807 is de schadeloosstelling van 4000 gulden trouw betaald geworden.

Dit stilstaan van de munt geschiedde voornamelijk om het slaan te beletten van 28 stuiverstukken en arendschellingen. Spreker behandelde verder nog uitvoerig de reden waarom dit werd belet. Ook hoe in de 17e eeuw in Zwolle vrijwel dezelfde geldstukken gemunt werden als in de provinciale munthuizen. Tot men in 1651 aan de Amsterdamsche wisselbank weigerde de Zwolsche rijksdaalders van het jaar 1650 aan te nemen, daar men in dat jaar de type dezer munt veranderd had en men te Amsterdam bevreesd was, dat er bezwaar zou worden gemaakt deze in de Levant (waarvoor zij in de eerste plaats bestemd waren) aan te nemen, hoewel gewicht en gehalte volkomen in orde waren. Spreker verduidelijkte zijn met aandacht gevolgde voordracht door het doen projecteeren van een aantal munten op het doek. Naar aanleiding van enkele vragen deelde de heer Van Kerkwijk nog mede, dat de muntmeester zorgen moest voor het goud, zilver en koper van de muntwaarden. Het koper werd grootendeels uit Zweden ingevoerd, later ook betrokken uit de kopermolen bij Apeldoorn.

Prof. Mr. N. W. Posthumus uit Amsterdam vestigde de aandacht er op, hoe verschillende steden als een eigenaardig voorbeeld van economische samenwerking in vroegeren tijd op het gebied van de munt één lijn trokken, hetgeen volgens hem grootendeels moest worden verklaard door de circulatie van vele minderwaardige munten. Nadat de spreker verschillende vragen en opmerkingen had beantwoord, dankte de Voorzitter hem ten zeerste voor deze interessante voordracht en verzocht deze te willen afstaan voor den bundel. Iets wat door den heer Van Kerkwijk in gunstige overweging zou worden genomen al zou dan eenige aanvulling nog wel gewenscht zijn.

Pastoor Rientjes, thans te Maarssen, sprak vervolgens over de gewelfschilderingen in den kooromgang der Groote Kerk te Deventer. Spreker wees er op dat reeds in 1847 de verwachting was uitgesproken, dat in dezen kooromgang muur-

schilderingen zouden worden gevonden. Inderdaad werd in 1928 in de gewelven buitengewoon interessant schilderwerk gevonden, waarbij meer moet worden gelet op de beteekenis van de voorstellingen dan op de stilistische waarde. Spreker meent te moeten aannemen, dat het schilderijen zijn uit het begin van de 16e eeuw. De kooromgang toch was in 1502 nog niet geheel voltooid. De schilderijen hebben een sterk uitgesproken lokaal karakter door de voorstellingen, die door den spreker aan de hand van eenige lichtbeelden nader worden verklaard.

Deze voordracht gaf aanleiding tot eenige gedachtenwisseling waarbij de spreker gelegenheid had hier en daar nadere verklaringen te geven van de aangetroffen figuren. Nadat de voorzitter Pastoor Rientjes had bedankt voor zijn leerzame causerie, kreeg Mr. A. Haga gelegenheid tot het houden zijner voordracht over de stad en heerlijkheid Gramsbergen. Spreker begon met er op te wijzen dat Gramsbergen niet zijn rechten als stad had ontvangen van den landheer, den bisschop van Utrecht. Het had dan ook geen eigen rechtspraak als de andere Overijsselsche steden. Als vesting vinden wij Gramsbergen af en toe vermeld in de geschiedenis, doch van de verdere plaatselijke historie is weinig bekend. De oorsprong van de plaats ligt dan ook in het duister, doch in de 14e eeuw is er reeds sprake van en volgens sommigen zou het reeds in 1225 hebben bestaan ter plaatse van het latere Oldenhof. Spreker behandelde aan de hand van verschillende officieele gegevens door hem geput uit het Rijksarchief enz. verschillende gebeurtenissen, de belegering inzonderheid door de Munsterschen en wees er tevens op, dat Gramsbergen van oude tijden af steeds klein is geweest wat betreft het grondgebied. De heerlijkheid Gramsbergen was een eigen erfelijk recht met rechtspraak en recht van belastingheffing. Ook deze voordracht, die geruimen tijd in beslag nam, werd met aandacht gevolgd en op verzoek van den Voorzitter verklaarde Mr. Haga zich bereid zijn voordracht voor den bundel verder te bewerken.

De agenda hiermede afgehandeld zijnde, liet de heer Van Kerkwijk nog een aantal munten zien, welke hij uit het Koninklijk Munt- en Penningkabinet had meegebracht.

Vervolgens vereenigden zich verschillende leden aan een gemeenschappelijken maaltijd, waarmede deze zeer interessante vergadering werd besloten.